

הלכות חמץ ומצה פרק ו

פרק ו

מצוות אכילת מצה

מצוות אכילת מצה

א.

מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמישה עשר, שנאמר "בערב תאכלו מצות" (שמות י"ב:ח), בכל מקום ובכל זמן. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה. ומצותה כל הלילה.

אבל בשאר הרגל - אכילת מצה רשות, רצה אוכל מצה, רצה אוכל אורז או דוחן או קליות או פירות.

אבל בליל חמישה עשר בלבד - חובה, ומשאכל כזית יצא ידי חובתו:

מצוות עשה לאכול כזית מצה בליל חמשה עשר, במשך כל הלילה. ושאר ימות החג אכילת מצה רשות.

ב.

בלע מצה - יצא.

בלע מרור - יצא.

בלע מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא, שהמרור כטפילה למצה.

כרכן בסיב וכיוצא בו ובלען - אף ידי מצה לא יצא:

ג.

אכל מצה בלא כוונה, כגון שאנסוהו גויים לאכול - יצא ידי חובתו.
אכל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו, ואחר כך נתרפא - חייב לאכול אחר
שנתרפא, לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות:

חומר המצה

ד.

אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה אלא אם אכלה מאחד מחמשת המינים,
שנאמר "לא יאכל חמץ" (שמות י"ג'), ונאמר "תאכלו מצות" - דברים הבאים
לידי חימוץ, אם אכלן מצה יצא בהן ידי חובתו, אבל שאר הדברים, כגון אורז
ודוחן וקטניות, אין בהן מצה, לפי שאין בהן חמץ:

ה.

העושה עיסה מן החיטים ומן האורז - אם יש בה טעם דגן, יוצא בה ידי
חובתו.

שימור לשמה

עיסת הכלבים -

בזמן שהרועים אוכלין ממנה - יוצא בה ידי חובתו,

אין הרועים אוכלין ממנה - אינו יוצא בה, שאין זו משתמרת לשם מצה:

ו.

מצה שלשה במי פירות - יוצא בה ידי חובתו בפסח.

אבל אין לשין אותה ביין, או שמן, או דבש, או חלב, משום "לחם עוני" (דברים ט"ז:), כמו שביארנו. ואם לש ואכל - לא יצא ידי חובתו.

ואין יוצאין לא בפת מורסן ולא בפת סובין,

אבל לש הוא את הקמח בסובין שלו ובמורסנו ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו.

וכן, פת סולת נקיה ביותר - הרי זו מותרת, ויוצא בה ידי חובתו בפסת, ואין אומרין בה אין זה לחם עוני:

אופן אפיית המצה

ז.

אחד מצה שנאפת בתנור או באלפס, בין שהדביק הבצק באלפס ואחר כך הרתיח, בין שהרתיח ואחר כך הדביק. אפילו אפייה בקרקע - הרי זה יוצא בה ידי חובתו.

וכן, אם לא נאפת אפייה גמורה יוצאין בה, והוא שלא יהיו חוטין של בצק נמשכין ממנה בעת שפורסה.

ויוצאין ברקיק השרוי, והוא שלא נימוח.

אבל מצה שבישלה - אינו יוצא בה ידי חובתו, שהרי אין בה טעם הפת:

ח.

אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל, או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, או שגזלה.

זה הכלל, כל שמברכין עליו ברכת המזון - יוצא בו ידי חובתו, וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון - אינו יוצא בו ידי חובתו:

הכהנים יוצאין בחלה ובתרומה, אף על פי שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם.

וכן, יוצאין במצה של מעשר שני בירושלים.

אבל אין יוצאין במצה של ביכורים אפילו בירושלים, מפני שהביכורים אין בהן היתר בכל המושבות, ומעשר שני אפשר שייפדה ויאכל בכל מקום, וכתוב **"בכל מושבותיכם תאכלו מצות"** (שמות י"ב:כ'), מצה הראויה להיאכל בכל המושבות היא שיוצאין בה ידי חובה:

י.

חלות תודה ורקיקי נזיר שעשה אותן לעצמו - אין יוצאין בהן, שנאמר **"ושמרתם את המצות"** (שמות י"ב:י"ז) - מצה המשתמרת לענין מצה בלבד היא שיוצאין בה, אבל זו משתמרת לענין הזבח.

ואם עשיין למכור בשוק - הרי זה יוצא בה ידי חובתו, שהעושה למכור בשוק בדעתו שאם לא יימכרו יאכל אותן, ונמצא בשעת עשייתן שמרן לשם מצה:

החייבים באכילת מצה

יא.

הכל חייבין באכילת מצה, אפילו נשים ועבדים.
קטן שיכול לאכול פת - מחנכין אותו במצוות, ומאכילין אותו כזית מצה.
חולה או זקן שאינו יכול לאכול מצה, שורין לו רקיק במים ומאכילין אותו, והוא שלא נימוח:

יב.

מדברי סופרים שאין מפטירין אחר מצה כלום, אפילו קליות ואגוזים וכיוצא בהן, אלא אף על פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות אחרות ופירות וכיוצא בהן, חוזר ואוכל כזית מצה באחרונה, ופוסק:

יג.

אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח, כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. ומי שאכל מצה בערב הפסח - מכין אותו מכת מרדות. וכן, אסור לאכול ערב הפסח מקודם המנחה במעט, כדי שייכנס לאכילת מצה בתאווה.

אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות, ולא ימלא כריסו מהן. וחכמים הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב הפסח, כדי לאכול מצה בתאווה ויהיו מצוות חביבין עליו. אבל בשאר ערבי ימים טובים, אוכל והולך עד שתחשך:

מצוות פרק ז

• ח' - לספר ביציאת מצרים באותו הלילה.

מצות עשה קנז - לספר ביציאת מצרים בליל פסח
מצוה קנז -

היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר מניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר.

כל מי שיוסיף במאמר ויאריך הדברים

- בהגדלת מה שעשה לנו השם
- ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס
- ואיך לקח השם נקמתנו מהם
- ובהודות לו על מה שגמלנו מחסדיו

יהיה יותר טוב, כמו שאמרו כל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

והכתוב שבא על הצווי הזה הוא אמרו (שמות יג ח) והגדת לבנך ביום ההוא וגו'. ובא הפירוש "והגדת לבנך". יכול מראש חדש תלמוד לומר "ביום ההוא". אי ביום ההוא יכול מבעוד יום תלמוד לומר "בעבור זה" - לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. כלומר מתחלת הלילה אתה חייב לספר. ולשון מכילתא

מכלל שנאמר "כי ישאלך בנך", יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו אין אתה מגיד לו, תלמוד לומר "והגדת לבנך", אף על פי שלא שאל.

אין לי אלא בזמן שיש לו בן, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין, תלמוד לומר "ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה". כלומר שהוא צוה לזכרו, כמו אמרו (שמות כז ז) זכור את יום השבת לקדשו.

וכבר ידעת לשון אמרם אפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את התורה כלה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף פסחים.